

Književnost.

J. Flis, kanonik, **Umetnost v bogočastni službi**. V Ljubljani 1908. Tisk J. Krajec nasled. v Rudolfovem. Vel. 8°. Str. 281 in XIX. — G. kanonik J. Flis, ki nam je s svojo knjigo o stavbinskih slogih podal prvo temeljito teoretično delo o umetnosti, nas uvaja s to svojo najnovejšo knjigo v notranjost cerkve. Bogočastje je bilo vedno združeno z umetnostjo, in ravno katoliška cerkev, ki hoče podati verski misli povsod tudi najpopolnejši zunanji izraz, je dajala umetnosti vsikdar tudi najkrasnejših misli in najhvaležnejših predmetov.

Prvi del knjige, ki govori o raznih liturgičnih predmetih, bo zanimal bolj duhovnike in dotične umetniške obrtnike, ki izdelujejo bogoslužne predmete: oltarje, kelihe, monstrance, knjige, oblačila itd. Pri vsaki najmanjši stvari podaje gospod pisatelj natančni opis njenega namena in zgodovinski razvoj njenih oblik. Tako je vsa tvarina živahna in zanimiva; pred očmi so nam neprenehoma vsa stoletja, ki so se trudila po svojih najboljših močeh, da za bogoslužje izberejo to, kar je najkrasnejše in najdragocenejše.

Posebno pa bi opozarjali še na drugi del te lepe knjige, ki se bavi s cerkveno umetnostjo v širšem smislu, s slikarstvom in kiparstvom; opozorili bi nanj radi zlasti mlade naše umetnike, ki se hočejo posvetiti cerkveni umetnosti. Ni mogoče, da bi bil dober cerkven umetnik, komur je srce napolnjeno z onim strupenim in vse nadnaravno zaničujočim duhom protiverskega sarkazma, ki sedaj mnogo mladih umetnikov tira po brezplodnih pustinja prazne negacije. Duh sedanje moderne je karikatura, in ta duh je diametralno nasproten cerkveni umetnosti, ki je umetnost afirmacije, dopolnjenja in ideala. Prvo je, da umetnik veruje v ideale, potem more šele stremiti za njimi; v prsih mora nositi hrepeneče slutnje brezkončnih lepote, da more boječi čopič pokazati duhu vsaj senco tega, kar naj misli in čuti, zavedati se mora sam, da je vsaka ustvarjena lepota samo simbol neskončno višje krasote, in poglede človeštva mora voditi nad najvišje sfere vidljivih krasot v solčno kraljestvo netelesnih duhov.

Ni mogoče tega v besedah dopovedati, kajti umetnik ustvarja z vso svojo dušo in vsak njegov proizvod je slika njegove notranjosti. Zato pa ne more biti pravi cerkveni umetnik, kdor ni pozitivno tudi cerkvenega duha. Izsiliti in izhliniti se ne da nič: prosto se mora notranje prepričanje izlivati v barve in v oblike. Kdor pa goji cerkveno umetnost zato, ker ljubi njeno vsebino, bo našel v Flisovi knjigi dobre migljaje za to in ono.

Ko je označil pisatelj vrednost renesanse (str. 228.), podaje navodila za razne slike in kipe. Posebno pa nas je razveselila razprava o umetnosti in umetnem obrtu (str. 247. sl.), v kateri podaje pisatelj osnovne misli o krščanski umetnosti. Kaj se zahteva od krščanskega umetnika? vprašuje pisatelj in podaje sliko značaja, ki edini je zmožen in vreden z delom svojega genija povelečevati vero in dajati izraze pravi religioznosti.

V našem narodu, kakor sploh med kulturnim svetom, opazujemo večje zanimanje za versko življenje. Kakor se na eni strani ločujejo od vere moderni odpadniki z vedno večjim sovraštvom, tako so na drugi strani najboljši duhovi že našli pot do združenja s cerkvijo. Vsled tega narašča potreba cerkvene umetnosti, in žalostno je, da naši mladi umetniki v svoji produkciji ne sledijo temu toku. Zagnalo jih je na drugo stran, in zdaj težko tavajo nazaj. Zato pa žanje namestu njih neumetniški tovarniški obrt, ki izdeluje tržno blago v masah, ali pa kraso naše cerkve tujec, med tem ko domačin strada.

Te razmere se morajo predrugačiti. Cerkev je naš najhvaležnejši in najsolidnejši umetniški odjemavec, da govorimo v prozaičnem tonu vsakdanjega trgovstva. Zato je s čisto navadnega praktičnega stališča

MANUEL II., NOVI PORTUGIŠKI KRALJ

potrebno, da se združita domači proizvajavec in odjemavec, in to je le tedaj mogoče, ako se srečata na skupnih fleh, združena po enakem svetovnem naziranju, oba napolnjena istih verskih idej. Preden se to povsod doseže, je bolje, da počakamo z umetniško opremo cerkvā. Vsekako bolj ugaja tehniško manj popolni umetnik religioznega duha, kakor pa največji mojster barve in konture, ki naslika nekaj necerkvenega ali pa mora delati silo samemu sebi, da povelečuje to, kar se je navadil karikirati in zaničevati.

Flisova knjiga nam je zato jako dobro došla. Toplo jo priporočamo vsem, ki so po svojem poklicu dolžni služiti cerkveni umetnosti in skrbeti za krasoto hiše božje, pa tudi vsem drugim, ki hočejo umevati duha in obliko tega, kar naj polni naše cerkve in dviga naše verske misli, kakor tudi estetski čut vsega krščanskega ljudstva!

Dr. E. L.

Ivan Cankar: **Zgodbe iz doline šentflorjanske**. Uboga dolina šentflorjanska! Kaj si vendar storila, da si prišla kar naenkrat v pregovor in si postala v zasmeh ljudem, ki se imajo za ženialne in nad-

človeške ter s pomilovanjem gledajo na tvojo ničvrednost! Cankar je odkril tvojo hinavščino in tvoji grehi so postali očitni vsemu svetu. V vsej ubožnosti stojiš tu in si zakrivaš svoje lice, zakaj obsojena si in dokazano je, da si lagala in se hlinila, zdaj pa ti ne pomaga več ne hlinjenje ne licemerstvo. Res huda usoda je zadela ubogo dolino šentflorijansko, hujša od toče in povodnji!

In vse to je prišlo zato, ker rodoljubi iz doline šentflorijanske ne morejo in nočejo umeti, da bi bilo vse lepo in prav, kar jim ukazujejo verovati gosposki in nadčloveški veleumi, ki sanjajo in fantazirajo ter mislijo, da mora po njihovih fantazijah sanjati tudi cela dolina šentflorijanska.

Iz daljnje daljave gleda Cankar na svoj rojstni kraj in v polnezavednih sanjah se mu pleto spomini in nejasne predstave, kakor v polmraku, ko gledaš pred se zatisnjenimi trepalnicami in se vijejo meglene podobe v domišljiji kakor zračne prozorne sence. Čas in prostor izgineta, realna istina se izgubi kot megla v zraku, in nejasne osebe plavajo v neki četrti dimenziji, vidne samo nestalnemu melanholičnemu čuvstvu. Netopirji letajo po zraku in si pripovedujejo zgodbe o ljudeh, ki so slekli svoja telesa in begajo žalostni kot izgubljene duše nad močvirji in zapuščenimi goličavami. Samo hinavščina, kesanje in sramota so jim še ostala od vsega človeškega bitja, vse drugo je izhlapelo v prazni vzduh. V hlevu na tleh umirajo, z glavo navzdol, v hrastove rakve jih zabijajo z debelimi žebli, debele skale jim vale na grob, pa vendar hodijo prosto po svetu, se obiskujejo in izprehajajo in se mučijo med sabo z očitanjem in zasmehovanjem. Skrivnostni sinovi, ki iščejo neznanih očetov, nedolžne duše, ki so polne skrivnih grehov, mrtva srca, ki se iščejo in ne najdejo — vse to se žalostno in polno bolestnega premišljevanja giblje po dolini šentflorijanski, in Cankar kliče svojim rojakom: Pozdravljeni vsi vi potepuhi ničvredni, s težkimi grehi obloženi, vi zakrknjeni župani, vi krivični dacarji in iblajtarji, vsi vi zaslužni rodoljubi, zvesti čuvarji brezštevilnih svetinj in čednosti . . . pozdravljeni!

To je še najlepše, da jih vsaj po bratovsko pozdravlja Cankar, vse te ničvredne potepuhe, te krivične dacarje in pregrešne iblajtarje, ki polnijo dolino šentflorijansko s svojo hinavščino. Ta kolegialnost je še najbolj ginljiva in edina vesela stvar v tužnih zgodbah iz doline šentflorijanske. L.

Predpisi o razdelbi in uredbi ter o zložbi zemljišč. Uredil dr. Ed. Volčič. (Poljudna pravna knjižnica VI. do X.) V Ljubljani 1908. Izdalo in založilo društvo „Pravnik“. Strani 148. — Razdelba in uredba skupnih zemljišč, kakor zložba (komasacija) zemljišč sploh je za kmečki stan jako važna zadeva. Ker sta se Kranjska in Koroška poslužili pravic, ki jih v tem oziru dajejo državni zakoni in sta sklenili svoje lastne deželne zakone, je bilo potrebno, da izidejo vsi ti zakoni z izvršilnimi naredbami zbrani in pregledno sestavljeni. Stvarno kazalo dela to zbirko še posebno priporočno in porabno.

Kralj Koloman i Hrvati godine 1102. Napisao dr. Ferdo Šišić, kr. vseučiliški profesor. Zagreb 1907. — Hrvaško državno pravo je temeljno vprašanje, okoli katerega se suče vsa hrvaška politika in ki je največje važnosti za državnopravno razmerje cele monarhije. Kadarkoli se razpravlja o razmerju

med Avstrijo in Ogrsko, splava na površje tudi hrvaško državno pravo, ki obstoji in zagotavlja Hrvatski njeno pravno samostojnost, dasi ga naši nasprotniki taje. Prav dobro došla je torej temeljita študija dr. Šišićeva, ki razpravlja o početkih hrvaškega državnega prava z znanstveno objektivnostjo. Pisatelj najprej citira izreke hrvaškega sabora, ki pričajo, da je sabor naglašal samostojnost Hrvatske kolikor daleč segajo ohranjeni zapiski; istega mnenja so stari pisatelji. V faksimilu podaje pisatelj dogovor med Hrvatini in med ogrskim kraljem Kolomanom od l. 1102. Ta listina pripoveduje, da je ogrski kralj Koloman l. 1102. hotel podjarmiti celo Hrvatsko do dalmatinskega morja in je s tem namenom prekoračil Dravo. Hrvatje so mu šli nasproti z vojsko in se pripravili na boj. „Ko pa je kralj slišal, da so se skupili, pošlje k njim glasnike, hotoč z njimi na lep način postopati in skleniti z njimi dogovor, kakor bodo sami hoteli. Hrvatje pa so se, zaslišavši odposlance gospoda kralja, zbrali k skupnemu posvetu in so soglasno pristali na to ter odposlali h kralju dvanajst razboritih plemičev od dvanajstih hrvaških plemen . . . Ko so došli h kralju, mu izkažejo dolžno počaščenje. Gospod kralj pa jih sprejme na poljub miru in častno z njimi občuje ter se dogovori z njimi sledeče: „Da bodo vsi imenovani svojo posest in imetje vživali z vsemi svojci mirno in pokojno; da nobeno od imenovanih plemen ni dolžno plačevati kraljevemu veličanstvu davka, ampak da so dolžni samo kraljevemu veličanstvu služiti, kadar bi kdo napadel njegove meje . . .“ Šišić brani proti Horváthu pristnost te listine ter izvaja iz nje, da si Koloman ni Hrvatov podvrgel, ampak je po svobodnem dogovoru postal njihov kralj.

Drugo vprašanje je, ali se je dal Koloman kronati za hrvaškega kralja? Šišić priobčuje faksimile listine, ki to potrjuje. V njej pravi Koloman: „Jaz, po božji milosti kralj Ogrske, Hrvatske in Dalmacije, po obdržanem saboru ko sem bil kronan v kraljevem mestu Belgradu ob morju . . .“ Tudi tej listini so odrekli mažarski zgodovinarji pristnost, ki jo pa Šišić dobro brani in dokazuje.

Ta knjižica je torej velike važnosti za hrvaško zgodovino in podaje pravi temelj za zgradbo hrvaškega državnega prava. E.

Popis župa u Dolnoj Slavoniji od god. 1660. Priopćio Janko Barle. U Zagrebu. Tisak kr. zemeljske tiskare. 1907. — V „Vjesniku kr. hrv., slov., dalmat. zemeljskog arkiva“ (ki v svojem naslovu nosi ime „trojedine kraljevine“) je izdal naš rojak g. Janko Barle, popis dolenjeslavonjskih župnij, ki ga je sestavil o. Peter Nikolić l. 1660. po nalogu zagrebskega škofa Petra Petrečića.

Prvi zvezek mešanih in moških zborov. Uglasbil Jakob Aljaž, župnik na Dovjem. Cena 60 vin. V Ljubljani 1908. Založila Katoliška Bukvarna. Aljaževi zbori se odlikujejo po svojem svežem, planinskem duhu. Zato si izbere tako rad Gregorčiča, ker najde v njem sorodne blagglasne strune. Ta zvezek obsega samo skladbe, zložene na Gregorčičeve besede, tri mešane in tri moške zборе: „Domovini“, „Nevesti“, „Ne zveni mi!“ in „Naša zvezda“, „Ujetelega ptiča tožba“, „Soči“. Ker je glasba kakor nalašč zložena za naše društvene pevske zборе, ni dvoma, da se bo ta zbirka hitro udomačila. Mi jo prav toplo priporočamo.